

תוכן עניינים

1. מבוא לעבודה 3.
2. הטענה המקדמית 4.
- 2.1. מהי טענה מקדמית? 4.
- 2.2. טענה שהתקבלה 5.
- 2.3. נטל הטענה 6.
3. מוסד החנינה בישראל המודרנית 7.
- 3.1. היסטוריה של החנינה 7.
- 3.2. חנינה כללית 10.
- 3.3. חנינה אישית 11.
- 3.4. הקלה בחודשי מאסר 11.
- 3.5. קצבת מאסרי עולם 12.
- 3.6. הקלה בפסילת רישיון נהיגה 13.
- 3.7. קיצור בתקופה של התיישנות או מחיקה של רישום פלילי 14.
- 3.8. הקלה בעונשי קנסות תעבורה 15.
- 3.9. הקלה בעונשים שניתנו על ידי בית המשפט 15.
- 3.10. הליך פרוצדורלי לבקשת חנינה 16.
4. סוגי חנינות 17.
- 4.1. חנינה במשפט העברי 17.
- 4.2. החנינה במשפט הקונטיננטאלית – המקרה הגרמני 19.
- 4.3. המשפט המקובל – חנינה בארה"ב 20.
5. סיכום העבודה 21.
6. ביבליוגרפיה 22.

מבוא לעבודה

חנינה מוגדרת כמחילה לנידון, המתקת עונש או ויתור על עונש. במישור הפוליטי, החנינה היא צעד שבו הגוף המוסמך (על פי רוב ראש מדינה) מוחל לאדם שנאשם או הורשע בפלילים ומבטל בכך כל הליך משפטי רלוונטי, בין של חקירה, משפט או מאסר, וכן את הרישום פלילי. עוד מימי קדם היה מושג החנינה, מלשון "חסד" או "רחמים", מצוי במשפט העמים. החנינה נתפסה ככלי למניעת שחיתות, עיוות דין, והייתה משותפת לכל המשטרים, מהמונרכיות בימי הביניים ובעת החדשה ועד למשטרים הדמוקרטיים שקיימים בימינו. כיום, מוסד החנינה מצוי בסמכות שונה ממדינה למדינה.

בעבודה זו אסקור את מוסד החנינה בישראל ובעולם. בפרק הראשון לעבודה אדון במושג "טענה מקדמית" ובו אסביר את המושג עצמו ואת סוגי הטענות המקדמיות, ובכלל זאת טענה לקבלת חנינה, אפרט מהי התוצאה של קבלתה או דחייתה של הטענה המקדמית, ועל מי מוטל הנטל לטעון ולהשיב לטענה המקדמית, כולל טענה לחנינה. הפרק השני לעבודה יהיה פרק הליבה של העבודה, ובו אדון במוסד החנינה בישראל המודרנית. אתחיל בפירוט ההיסטורי של מוסד החנינה החל מראשית התנועה הציונית ועד ימינו, ולאחר מכן אדון במושגי החנינה השונים הקיימים בישראל. ראשית, אדון במושג חנינה כללית (Amnesty), ולאחר מכן אדון בחנינה אישית (Pardon) ואפרט את סוגיה השונים, הכוללים חנינה כללית, קצבת עונש מאסר עולם, התיישנות ומחיקה של הרישום הפלילי, הקלה והמרה של עונשי מאסר, הקלה בעונשי קנסות שניתנו על ידי בית המשפט והקלה בעונשי קנסות תעבורה. בסוף הפרק אדון בקצרה בהליך הפרוצדורלי של בקשת החנינה.

בפרק השלישי לעבודה אשווה בין מוסד החנינה בשלוש שיטות משפט. שיטה אחת היא המשפט המקובל (Common Law) הנהוגה בישראל ובמדינות האנגלו-סקסיות, על ידי בחינת המקרה האמריקאי, שיטה שנייה היא המשפט הקונטיננטלי (Continental Law), על ידי בחינת המקרה הגרמני, ושיטה שלישית תסקור את החנינה במשפט העברי. לאחר מכן, אסכם את העבודה.

הטענה המקדמית

מהי טענה מקדמית?

לאחר הגשת כתב אישום, המשפט הפלילי מתחיל בהקראת כתב האישום על ידי בית המשפט.¹ על בית המשפט, או על סגורו של הנאשם, להסביר לו את תוכנו של כתב האישום ולחכות לאישור הנאשם שהבין את ההקראה ואת סעיפי האישום.² בנוסף, על בית המשפט להסביר לנאשם את הזכויות הנתונות להגנתו.³ בטרם תשובת הנאשם לכתב האישום, רשאי הנאשם לטעון רשימה של טענות אשר מטרתן היא למנוע את המשך המשפט מטעמים שונים, ולא נוגעות להליך בירור האשמה עצמו. טענות אלה נקראות טענות מקדמיות, והן נקראות כך כי הן קודמות להליך עצמו. רשימת הטענות המקדמיות מנויה בסעיף 149 לחוק הסדר הדין הפלילי והיא כוללת את הטענות הבאות:⁴

- א. חוסר סמכות עניינית – טענה לחוסר סמכות עניינית פירושה טענה שהמשפט נידון בבית המשפט בדרגה הלא נכונה, למשל דיון בעבירה אשר דינה למעלה משבע שנות מאסר הנידון בבית משפט השלום, ולא בבית המשפט המחוזי כנקבע בחוק.⁵
- ב. חוסר סמכות מקומית – טענה לפיה המשפט נידון במקום הלא נכון, למשל דיון שנערך בבית משפט השלום בירושלים, בעוד על פי חוקי הסמכות המקומית על הדין להיערך בתל אביב.
- ג. פגם בכתב האישום – טענה לפיה התביעה השמיטה פרט ענייני מהותי מכתב האישום, למשל יסוד חשוב לעבירה או סעיף האישום.
- ד. פסול בכתב האישום – טענה לפיה התביעה לא עמדה בדרישות החוק בנוגע לכשרות כתב האישום עצמו, למשל שלא הוגש בידי תובע מוסמך.
- ה. העובדות אינן מהוות עבירה – טענה לפיה גם במידה והנאשם יודה בכל העובדות שבכתב האישום, עדיין לא יהיה בכך בסיס להרשעתו בעבירה המיוחדת לו.
- ו. זיכוי או הרשעה קודמת בשל המעשה המיוחס לו ("כבר נשפטתי") – אין דנים אדם על מעשה אשר ממנו זוכה או הורשע במשפט קודם.
- ז. הליך תלוי ועומד – נגד הנאשם יש משפט פלילי אחר בגין אותו עניין.
- ח. חסינות – חסינות של חברי כנסת, חברי הממשלה, נשיא המדינה, נציגים דיפלומטיים וקונסולריים.
- ט. התיישנות – אין להעמיד אדם לדין בשל עבירה אם חלפה מיום ביצוע העבירה תקופה מסוימת המנויה בחוק.
- י. הגנה מן הצדק – ההליך הפלילי סותר מהותית עקרונות של צדק והגינות משפטית.
- יא. חנינה – טענה לפיה הנאשם קיבל חנינה מידי נשיא המדינה בהקשר לאותה עבירה.

¹ חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, ס"ח 38.

² שם.

³ חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, ס"ח 39.

⁴ חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, ס"ח 40.

⁵ סעיף 51 לחוק בתי המשפט, התשמ"ד-1984 קובע כי בית השלום מוסמך לדון בעבירות שדיןן עד 7 שנות מאסר.